

Її звали Лайла.

Лайла Текіла — так її знали друзі та клієнти. Лайла Текіла — так її називали вдома й на роботі, у будинку кольору рожевого дерева, який тіснився між церквою та синагогою в мощеному бруківкою провулку біля пристані, серед крамничок з лампами й кебабами; вуличка ця дала прихисток найстарішим ліцензованим борделям Стамбула.

Утім, почувши такі слова, вона могла б образитися й грайливо жбурнути у вас тувелькою на високій шпильці.

— *Звати, дорогенькі, не звали...* Мене *звати* Лайла Текіла.

Вона нізащо не погодилася б, щоб про неї говорили в минулому часі. Від самої думки про це почувалася дрібною, переможеною, а відчувати таке їй зовсім не хотілося. Ні, вона наполягала б на теперішньому часі — хай навіть і щемко усвідомлювала, що її серце саме припинило битися, дихання перервалося, і з якого боку не дивилася б на своє становище, марно було заперечувати: вона померла.

Ніхто з її друзів про це ще не знав. О такій ранній годині вони, напевно, міцно спали, і кожен намагався знайти власний шлях у лабіринті снів. Лайлі теж хотілося бути вдома — загорнутися в конверт теплих ковдр, і щоб біля ніг сонно та вдоволено муркотів кіт. Кіт був чорний, за винятком сніжно-білої плямки на лапі, і геть глухий. Вона назвала його Містер Чаплін, на честь Чарлі Чапліна, бо кіт, як і майстри старого кіно, жив у власному мовчазному світі.

Лайла Текіла що завгодно віддала б, щоб бути зараз у своїй квартирі, а не десь у передмісті Стамбула, у металевому контейнері для сміття з іржавими ручками та облущеною фарбою навпроти темного й мокрого футбольного поля. Контейнер був пересувний, десь метр двадцять

заввишки й удвічі менший завширшки. Сама Лайла мала метр сімдесят зросту, плюс двадцять сантиметрів пурпурових босоніжок на шпильках і з ремінцем, які досі були в неї на ногах.

Їй стільки всього хотілося б знати. Вона подумки перебирала останні миті життя, запитуючи себе, що ж пішло не так, — марна вправа, позаяк час не розплутати, мов клубок прядива. Шкіра Лайли вже ставала сірувато-білою, хоча клітини досі були активні. Вона не могла не помітити, що і в органах та кінцівках багато чого відбувається. Люди завжди вважають, що труп не живіший за повалене дерево чи гнилий пень, позбавлений свідомості. Але маючи бодай крихітний шанс, Лайла засвідчила б, що мертво тіло, навпаки, бринить життям.

Їй не вірилося, що зі смертним існуванням покінчено назавжди. Лише вчора вона ходила районом Пера, і тінь її ковзала вулицями, названими на честь військових ватажків та національних героїв — на честь чоловіків. Лише цього тижня її сміх відлунював під низькими дахами таверн Галати та Куртулуша і в задушливих, тісних кублах Топхане — жодного з цих місць не було в путівниках чи на туристичній мапі. Відомий Лайлі Стамбул відрізнявся від того Стамбула, який міністерство туризму воліло показати іноземцям.

Минулого вечора вона залишила відбитки пальців на склянці віскі, а аромат парфумів («Палома Пікассо», подарунок на день народження від друзів) — на шовковому шалику, який скинула біля ліжка незнайомця в номері люкс на верхньому поверсі розкішного готелю. У небі, високо над головою, було видно скалку вчорашнього місяця, яскравого й недоступного, мов слід щасливого спогаду. Лайла досі була частиною цього світу, у ній досі було життя — то як вона могла відійти? Як могла припинити бути, наче сон, що згасає в перших променях ранку? Кілька го-

дин тому вона співала, курила, лаялася, думала... Що ж, думала вона навіть зараз. Було дивовижно, що її розум працює на повну потужність, хоча хтозна скільки це триватиме. Їй хотілося повернутись, розповісти всім, що мертві помирають не одразу, що насправді вони продовжують міркувати про різні речі, включно зі своєю загибеллю. Та подумалося, що таке надто лякало б людей. Лайла точно злякалася б, коли була жива. Але їй видавалося дуже важливим, щоб вони це знали.

Вона вважала, що люди надто нетерпляче ставляться до ключових точок свого життя. Наприклад, припускають, що, виголосивши «Так!», одразу автоматично стаєш чоловіком чи дружиною. Але насправді доводиться роками вчитись бути одруженим. Так само суспільство чекає, що материнський (або батьківський) інстинкт мусить увімкнутися одразу після народження дитини. Насправді ж на те, щоб зрозуміти, як бути матір'ю, батьком або й бабусею чи дідусем, може піти чимало часу. Те саме стосується виходу на пенсію та старості. Хіба можна перемкнути передачу, щойно вийдеш за поріг офісу, у якому провів половину життя й закопав більшість своїх мрій? Це не так просто. Лайла мала знайомих учителів на пенсії, які прокидалися о сьомій, приймали душ, охайно вдягалися, сідали за стіл снідати й тільки тоді згадували, що роботи більше не мають. Вони досі пристосовувалися.

Можливо, смерть не надто відрізняється від цього. Люди думають, що з останнім видихом перетворюєшся на труп. Але все не так чітко. Як між вугільно-чорним та сяйливо-білим уміщуються незліченні відтінки, так і в того, що звуть «вічним спочинком», є свої стадії. Лайла вирішила, що якби між Царством Життя й Царством Посмертя була стіна, то хіба нетривка, наче з пісковика.

Вона чекала на схід сонця. Авжеж, тоді хтось знайде її, витягне з брудного бака. Лайлі здавалося, що владі буде

неважко виявити, хто вона. Треба лише знайти її досьє. Роками її обшукували, фотографували, знімали відбитки пальців, брали під варту частіше, ніж хотілося визнавати. Поліцейські відділки глухих вуличок мали особливий запах: попільниці, повні вчорашніх недопалків, кавова гуща в надщерблених чашках, кислий подих, мокре ганчір'я й гострий сморід від пісуарів, який не замаскує жоден мийний засіб. Поліцейські та порушники сиділи в тих само тісних кімнатках. Лайлу завжди захоплювала думка про те, що, коли відмерлі часточки шкіри копів та злочинців падали на підлогу, їх, не розбираючись, пожирали ті самі пилові кліщі. На рівні, не видимому людському оку, протилежності сходилися найнезвичнішим чином.

Щойно її впізнають, напевно, повідомлять родині. Лайліні батьки живуть в історичному містечку Ван, за тисячі кілометрів звідси. Та Лайла не чекала, що вони приїдуть по її мертве тіло, бо ж уже давно зреклися її.

«Ти нас знеславила. Усі обговорюють нас поза очі».

Тож поліції доведеться йти до її друзів. Їх п'ятеро: Сінан Саботаж, Налан Ностальгія, Джаміля, Зейнаб¹²² та Гюмейра Голлівуд.

Лайла Текіла не сумнівалася, що друзі примчать, щойно матимуть змогу. Вона так і уявляла, як вони біжать до неї, поспішно й водночас вагаючись, вирячивши очі від шоку, і скорбота тільки зароджується в них, бо первинне горе ще не усвідомлене — поки що ні. Вона почувалася жахливо від того, що їм доведеться пройти через таке болісне випробування. Але було приємно знати, що похорон вони їй улаштують шикарний. Камфора й ладан, музика й квіти, а саме — троянди. Вогненно-червоні, яскраво-жовті, глибоко-винні... Позачасова, непереможна класика. Тюльпани занадто величні, нарциси занадто ніжні, від лілій її тягне чхати, а от троянди — це ідеальна суміш чарівливої пристрасті й гострих шипів.

Небо поволі світлішало. Над видноколом, зі сходу на захід, простяглися кольорові пасма — персиковий біліні, апельсиновий мартіні, полунична маргарита, заморожений негрони. За кілька секунд із мечетей навколо полинули молитви, незграйно затремтіли навколо неї. Удалині потужно зітхнув Босфор, прокидаючись від бірюзового сну. Риболовецьке судно поверталось до порту, кашляючи димом. Важка хвиля млосно покотилася до набережної. Колись у цьому районі росли оливкові гаї й фігові сади — їх зрівняли із землею бульдозери, розчищаючи землю для будівель та автостоянок. Десь у сутінках загавкав пес — радше з почуття обов'язку, аніж зі щирого захвату. Поблизу голосно й зухвало зацвірінькала пташина, їй відповіла інша, хоч і не так радісно. Світанковий хор. Лайла чула, як гуркоче подзьобаною дорогою вантажівка, ловлячи одну яму за іншою. Скоро гудіння ранкового транспорту стане оглушливим. Життя на повну силу.

Коли Лайла Текіла була жива, її завжди дивували, а то й навіть тривожили люди, яким давали задоволення нав'язливі міркування про кінець світу. Як можна забивати нібито притомні голови всіма цими сценаріями з астероїдами, вогненними кулями й кометами, що нищать планету? На її думку, апокаліпсис — далеко не найгірше, що може статися. Можливість неунікного й суцільного знищення цивілізації лякала і впововину не так сильно, як усвідомлення того, що наша окрема смерть не чинить жодного впливу на хід речей і життя триватиме як є, з нами чи без нас. Вона завжди думала, що *це* — справжній жах.

Вітерець змінив напрямок, подув через футбольне поле. Тоді Лайла побачила їх, чотирьох хлопців-підлітків. Вийшли раненько покопирсатися в смітті. Двоє штовхали

перед собою візок, повний пластикових пляшок та стиснутих бляшанок. Ще один, із похилими плечима, човгав за ними з брудним мішком, у якому лежало щось важке. Четвертий — вочевидь, їхній ватажок — крокував уперед із бундючним виразом обличчя, випнувши кістляві груди, мов бойовий півень. Вони прямували до неї, перекидаючись жартами.

«Не зупиняйтеся».

Хлопці зупинилися біля смітника по той бік вулиці й почали копатися в ньому. Пляшки з-під шампуню, картонки з-під соку, пакети з-під йогурту, коробки з-під яєць... Кожен скарб витягався звідти й вкладався у візок. Їхні рухи були точні та скупі. Один знайшов старий шкіряний капелюх, з реготом вдягнув його й узявся нарочито зухвало походжати, засунувши руки до задніх кишень, передражняючи якогось кіношного гангстера. Ватажок негайно стягнув капелюх у нього з голови й надів сам. Ніхто не заперечував. Розібравши увесь контейнер, вони були готові йти далі. І, на Лайлин розпач, схоже, розвернулися назад.

«Агов, я тут!»

Ватажок повільно підняв голову, наче почувши її благання, і примружився проти сонця, що сходило. Просканував поглядом горизонт у мінливому світлі, аж поки не побачив її. Різко скинув брови, губи злегка затремтіли.

«Прошу, не тікай».

Хлопчина не втік. Натомість нечутно сказав щось до інших, і вони теж витріщилися на неї з такими самими ошелешеними обличчями. Лайла збагнула, які ж вони юні — ще геть діти, шмаркачі, хлопчиська, що прикидаються чоловіками.

Ватажок зробив маленький крок уперед. І ще один. Він наближався до неї так, як миша наближається до яблука, що впало з дерева, — боязко, нашорошено, але водночас

рішуче й швидко. Його обличчя потемнішало, коли він підійшов настільки, щоб побачити, у якому вона стані.

«Не бійся».

Тепер хлопець стояв зовсім поруч, так, що Лайлі було видно білки його очей — налиті кров'ю, з жовтими цятками. Вона зрозуміла, що він нюхає клей — цей хлопчисько, не старший п'ятнадцяти років. Стамбул вдасть, що приймає його, а тоді викине, мов ганчір'яну ляльку, коли він найменше того чекає.

«Викликай поліцію, синку. Викликай поліцію, щоб вони могли повідомити моїх друзів».

Ватажок зиркнув праворуч і ліворуч, щоб переконатися, що ніхто їх не бачить, що поблизу немає камер. Схилився вперед і потягнувся по намисто Лайли — золотий медальйон із крихтним смарагдиком у центрі. Сторожко торкнувся підвіски, наче боявся, що вона може вибухнути в його руці, а натомість відчув утішний холодок металу. Розкрив медальйон. Там було фото. Хлопець дістав його, на мить вдивився, упізнав жінку, її молодшу версію. Разом із нею був зеленоокий чоловік із м'якою усмішкою та довгим волоссям, зачесаним за модою іншої епохи. Вони здавалися щасливими, закоханими.

На звороті знімку був напис: *«Д/Алі та я... весна 1976».*

Хлопець різко зірвав із шиї Лайли підвіску, запхав свій приз до кишені. Якщо інші, тихо стоячи за ним, бачили, що він щойно зробив, то вирішили на це не зважати. Може, вони й були геть юними, та їм вистачало досвіду, щоб знати, коли бути розумниками, а коли прикинутися дурнями.

Тільки один із них зробив крок уперед і наважився пошепки запитати:

— Вона... вона жива?

— Не дуркуй, — відповів ватажок. — Мертва, як печена гуска.

— Бідолашна. Хто вона?

Схиливши голову набік, ватажок роздивлявся Лайлу, наче побачив її вперше. Оглянув з голови до ніг, і його вуста розпливлися в посмішці, наче чорнило по аркушу.

— Хіба не бачиш, придурку? Це шльондра.

— Думаєш? — серйозно перепитав інший, надто сором'язливий, надто невинний, щоб повторити це слово.

— Знаю, ідіоте. — Ватажок розвернувся впівоберта до супутників і голосно, підкреслено чітко мовив: — Про це писатимуть у газетах. І по телевізору покажуть! Ми прославимося! Коли прийдуть журналісти, говоритиму я, гаразд?

Удалині якесь авто завелось й заревло в напрямку шосе, буксуючи на повороті. Запах вихлопу змішався з колючим присмаком солі в повітрі. Навіть о такій ранній порі, коли сонце ледве торкнулося мінаретів, дахів та верхівок юдиних дерев, люди цього міста вже поспішали, уже запізнювалися кудись.

Частина I

Свідомість

ОДНА ХВИЛИНА

У першу хвилину після смерті свідомість Лайли Текіли почала згасати, повільно й рівномірно, як хвиля, що відходить від берега. Клітини мозку, до яких не надходила кров, були повністю позбавлені кисню, але не відключилися. Не одразу. Останній запас енергії активував численні нейрони, зв'язав їх, наче вперше. Хоча серце вже припинило битися, мозок опирався, боровся до кінця. Він впав у стан підвищеної свідомості, спостерігаючи за занепадом тіла, не готовий визнати власний кінець. Ринули спогади — нетерплячі, ретельні, збираючи до купи шматочки життя, яке швидко наближалося до завершення. Вона пригадувала речі, які навіть не знала, що пам'ятає, і вважала, що вони втрачені назавжди. Час став рідким — швидким потоком спогадів, що перетікали один в інший, нерозривно зв'язуючи минуле й теперішнє.

Першим на думку спав спогад про сіль — її відчуття на шкірі, смак на язичку.

Лайла побачила себе немовлям — голим, слизьким, червоним. За кілька секунд до того вона залишила материнське лоно й вислизнула в мокрий, ковзкий прохід, охоплена новим для себе страхом, і ось опинилася в кімнаті, повній незаниханих звуків, кольорів та речей. Ковдра на ліжку була поцяткована сонячним світлом, що лилося крізь вітражне скло й відбивалося від води в порцеляновій мисці, хоча стояв прохолодний січневий день. Літня жінка в одязі кольору осіннього листя — повитуха — вмочила рушник у цю воду й викрутила його, і кров цівкою стікала по її передпліччю.

— *Машалла, машалла*¹. Це дівчинка.

Повитуха дістала з ліфа шмат кременю й перерізала пуповину. Вона ніколи не робила цього ножем чи ножицями — їхня холодна ефективність не годилася до нечепурної

¹ На те воля Аллаха (араб.). (Тут і далі прим. пер., якщо не зазначено інаше.)

процедури привітання дитини у світі. Стару в районі дуже поважали і за ексцентричність та відлюдкуватість вважали надприродною істотою, однією з тих, хто має два обличчя — земне й потойбічне — і, наче монета, підкинута в повітря, може будь-коли відкрити кожне з них.

— Дівчинка, — відлунням повторила молода мати, яка лежала в кованому ліжку з високими бильцями; її медово-каштанове волосся злиплося від поту, у роті було сухо, мов у пустелі.

Вона цього й боялася. На початку місяця гуляла в садку, шукаючи павутиння в гілках, а знайшовши, обережно встромила в нього палець. У наступні кілька днів постійно перевіряла павутиння. Якби павук залатав діру, це значило б, що в неї буде хлопчик. Але павутиння залишалося розірваним.

Молоду жінку звали Бінназ — «Тисяча Лестощів». Їй було дев'ятнадцять, хоча цього року вона почувалася значно старшою. Мала повні, щедрі вуста, тендітний кирпатий носик, який у цьому регіоні був рідкістю, видовжене обличчя з гострим підборіддям і великі темні очі з синіми цятками, як на яйцях шпака. Вона завжди була струнка й тендітна, але зараз, убрана в рудувату лляну нічну сорочку, здавалася ще тоншою. На щоках у неї було кілька ледь помітних шрамиків від віспи: мати якось сказала їй, що це від того, що її уві сні пестив Місяць. Бінназ скучила за матір'ю, батьком і дев'ятьма сестрами та братами, які жили в селищі за кілька годин дороги звідси. Родина була дуже бідна — про це дівчині часто нагадували, відколи вона ввійшла в цей дім нареченою.

«Будь вдячна. Ти нічого не мала, коли прийшла сюди».

Молода жінка думала, що й досі нічого не має: усе її майно було ефемерне й позбавлене коріння, як насіння кульбаби. Один порив вітру, одна злива, і його вже немає, отак запросто. На неї дуже тиснуло усвідомлення того,

що її можуть будь-коли викинути з цього дому, і куди тоді податися? Батько ніколи не погодиться прийняти, бо ж має стільки голодних ротів. Доведеться знову виходити заміж, але де гарантії, що наступний шлюб буде щасливіший, чи новий чоловік подобатиметься їй більше, та й кому вона взагалі буде потрібна — розлучена, *уживана жінка*? Обтяжена цими думками, Бінназ блукала будинком, спальнею, своєю головою, як непрохана гостя. Так було донині. Тепер, із народженням дитини, усе зміниться — так вона переконувала себе. Вона більше не почуватиметься незатишно, невпевнено.

Майже проти власної волі глянула на двері. Там, сперши одну руку на стегно й поклавши другу на ручку дверей, наче не певна, іти їй чи залишитися, стояла кремезна жінка з квадратною щелепою. Їй було трохи за сорок, однак плями на руках і зморшки навколо тонких, мов лезо, вуст робили її старшою на вигляд. Чоло перетинали глибокі лінії, нерівні, виразні, наче виоране поле. Зморшки ці здебільшого походили від куріння й насупленості. Увесь день вона пихкала тютюном, контрабандою ввезеним з Іраку, і цмулила чай, контрабандою ввезений із Сирії. Цегляно-червоне волосся — кольором воно завдячувало єгипетській хні — було розділене посередині на проділ і заплетене в досконалу косу, яка майже сягала пояса. Світло-карі очі були охайно підведені найтемнішим кохлем². То була інша, перша дружина чоловіка Бінназ — Сьюзан.

Погляди жінок на мить зустрілися. Повітря навколо них стало густим і трохи дріжджовим, наче тісто. Вони понад дванадцять годин провели разом у цій кімнаті, однак зараз опинилися в різних світах. Обидві знали, що з народженням дитини їхнє становище в родині зміниться

---

² Кохль (каджал, каял) — стародавня фарба для очей, з античності відомо в Південній та Північній Азії й на Близькому Сході.

назавжди. Друга дружина, попри юність і те, що вона тут зовсім недавно, опиниться нагорі.

Сьюзан відвернулася, але ненадовго. Коли знову подивилася на Бінназ, обличчя було суворе, не таке, як раніше. Вона кивнула в бік дитини.

— Чого її зовсім не чути?

Бінназ зблідла, мов попіл.

— З нею щось не так?

— Усе так, — відповіла повитуха, холодно глянувши на Сьюзан. — Просто треба зачекати.

Вона обмила дитину святою водою з колодязя Замзам, привезеною паломником, який нещодавно повернувся з хаджу³. Кров, слиз, змазка — усе було витерто. Новонароджена звивалася від незручності, навіть після омивання, наче боролася сама з собою, з усіма своїми трьома кілограмами й сімомастами грамами.

— Можна мені її взяти? — запитала Бінназ, крутячи пасмо волосся в пальцях: ця неспокійна звичка з'явилася в неї останнього року. — Вона... вона не плаче.

— О, ця дівчинка ще *заплаче*, — рішуче відповіла повитуха й негайно прикусила язика, бо сказане нею віддлунувало темним віщуванням.

Вона швидко трічі плюнула на підлогу й наступила правою ногою на ліву. Це мало не дати поширитися поганому передбаченню, якщо то було саме воно.

Запало ніякове мовчання, усі в кімнаті — перша дружина, друга дружина, повитуха та дві сусідки — з очікуванням дивилися на немовля.

— Що з нею? Скажіть мені правду, — мовила Бінназ тоненьким голосом, ні до кого не звертаючись.

---

³ Замзам — священний для мусульман колодязь у Мецці. Хадж — паломництво в ісламі до Мекки та / або Медини, яке вважають подвигом благочестя.